

THEODORE EBÛ KURRE

re, müslümanlarla yaptığı tartışmalarda Kur'an'dan ve hadislerden kendi görüşlerini desteklediğini düşündüğü metinleri zikredebilecek kadar İslâm kültürüne de aşinadır. O, Yuhannâ ed-Dimaşki'nin İslâm'a karşı yazdığı reddiyelerde kullandığı bu usulün yanı sıra mantık ilmi çerçevesinde diyalektiğin bütün imkânlarından faydalanmıştır. Bunun en önemli sebebi, müslümanların Kitâb-ı Mukaddes'ten yapılan alıntılarını tahrif edilmiş olduğu gerekçeyle kabul etmemeleridir. Ebû Kurre'nin Arapça kaleme aldığı eserlerde İslâm'a karşı daha ölçülü ifadeler kullandığı görülmektedir. Kendisine atfedilen Yunanca eserlerde ise İslâm'a ve Hz. Muhammed'e yönelik aşağılayıcı ifadeler bulunmaktadır. Araştırmacılar, bunun sebebinin Arapça eserlerin müslümanlar tarafından kolayca anlaşılabilirliği endişesi olduğunu belirtmektedir. Ebû Kurre eserlerinde müslümanların dini için İslâm, müslümanlar için "müslimün / mü'minün", diyalog şeklinde kaleme aldığı eserlerinde ise İslâm'ı temsil eden kişiler için "sarazen, İsmâîlî, hacerî, barbar" ifadelerine yer vermiştir. Bazan kullandığı "ehl-i îmân, men yeddeî el-îmân, men yeddeî enne biyedihî kitâben münzelen minellâh" ifadeleriyle dolaylı biçimde müslümanlara atıfta bulunmuştur. Eserlerinde sadece bir yerde Hz. Peygamber'den bahsederken Muhammed ismini zikretmiştir (*Traité inédit de Théodore Abou-Qûrra*, s. 16). Ebû Kurre'nin İslâm'a yönelik eleştirileri genellikle Hz. Muhammed'in mucize sahibi olmadığından peygamber sayılmadığı, tek evlilik, İsa'nın ulûhiyyeti, Tanrı'nın oğul edinmesi, teslîs, İsa'nın çarmıha gerilmesi, Meryem'in Tanrı'nın annesi olduğu gibi konularla ilgilidir. Hıristiyan inancını desteklemek amacıyla Kur'an âyetlerini bağlamından kopararak delil göstermeye çalışmış, Hz. İsa'nın Allah'ın oğulu olduğunu ispatlamak için Kur'an'daki "Allah'ın kelimesi" terkiibini (en-Nisâ 4/171) bu yönde yorumlamıştır. Bağdat Mu'tezilesi'nin önde gelen kelâmcılarından İsa b. Sabîh el-Murdâr'ın Ebû Kurre'ye bir red-diye yazdığı bilinmektedir.

Ebû Kurre'nin İslâm'a dair en derli toplu açıklamaları *Vücûdü'l-hâlik ve'd-dî-nü'l-kavîm* adlı eserinde bir paragraf halinde yer alır. Bu eserinde, doğru dini tesbit etmek için dağda yaşayan ve hiçbir şeyden haberi bulunmayan bir kişi olarak bir gün şehre indiğini var sayar. Şehirde çeşitli dinlere mensup insanlarla görüşür ve onların inançlarıyla ilgili değerlendirmelerde bulunur. Müslümanların kendisine, diğer din mensuplarının Allah'a şirk koş-

tukları için kâfir ve müşrik sayıldıklarını, Allah tarafından Hz. Muhammed vasıtasıyla insanlara gönderilen İslâm'dan başka din olmadığını, bu dinin tek Allah'a ibadet etmeye ve O'na şirk koşmamaya çağırdığını, helâl işleri ve hayırlı ameli emrettiğini, haramı ve kötülük yapmayı yasakladığını, ölümlerin dirileceğini bildirdiğini, iyilerin cennetle müjdelendiğini, insanların arzuladığı iyi şeylerle nimetlendirileceğini, bütün bunların zümrütten, yakuttan, altından ve gümüşten saraylarda gerçekleşeceğini, buna benzer diğer şeylerin ebedî olarak verileceğini, günahkârların ise ateşi sönmeyen cehennemle cezalandırılacağını söylediklerini belirtir.

Ebû Kurre'nin Arapça risâlelerinden on tanesi Constantin Bacha tarafından *Les oeuvres arabes de Théodore Abou-Kurra, évêque d'Harran (Mayâmir Thâwudûrus Abi Qurrah Usqf Harrân)* adıyla yayımlanmıştır (Beyrut 1904). Bunlar "İrade Hürriyeti", "Teslîs ve Tevhid", "Mesih'in Ölümü", "İncil'in Hakikati", "Tanrı'yı Bilmenin Yollarına Dair", "Kurtuluşun Gerekliliğine Dair", "Oğulluğun Ezeli Oluşuna Dair", "Ya'kûbî Dâvûd'a Mektup", "Şeriat, İncil ve Kadıköy Konsili'nin Doğruluğuna Dair", "Tanrı'nın Bedenleşmesine Dair" risâleleridir. Ebû Kurre'nin bazı Arapça risâlelerini Georg Graf *Die arabischen Schriften des Theodor Abû Qurra, Bischofs von Harrân* ismiyle Almanca'ya (Paderborn 1910), John C. Lamoreaux *Théodore Abu Qurrah* ismiyle İngilizce'ye (Provo, UTAH 2006) çevirmiştir. Ebû Kurre'nin en önemli eseri kabul edilen *Vücûdü'l-hâlik ve'd-dî-nü'l-kavîm* Luvis Şeyho (Louis Cheikho) tarafından *el-Meşriq* dergisinde yayımlanmıştır (*Mîmer li-Tadurus Ebî Kurre fî vücûdü'l-hâlik ve'd-dî-nü'l-kavîm*, sy. 15 [1912], s. 757-774, 825-842). Bu eser üzerinde G. Hanna Khouury doktora tezi hazırlamıştır (*Studia Patristica*, Leuven 1993, XXV, 271). Ebû Kurre'ye atfedilen Yunanca risâleleri Jacob Gretser 1606'da derlemiş, bunları J. P. Migne yeniden basmıştır (*Patrologia Graeca*, c. 97, paragraf 1445-1610). Adel-Théodore Khouury, Ebû Kurre'nin "Bir Sarazen ile Bir Hıristiyan Arasındaki Tartışma" adlı risâlesinden başka "Allah'ın Varlığı ve Teslîsin İspatına Dair Diyalog", "Tanrı'nın Oğul Sahibi Oluşuna Dair", "Hıristiyanlığın Gücü Zayıflığında Tezahür Etmektedir", "Teslîsin Eleştirisine Karşı Cevap", "Mesih'in Ulûhiyyetinin Eleştirisine Karşı Cevap", "Mesih'in Ölümü ve Uknûmların Birliğine Dair", "Evharistiya'ya Dair", "Hakiki Dinin Kriterleri", "Muhammed'in Davetine Karşı", "Cine

Tutulmuş Muhammed", "Tek Eşliliğin Mükemmelliğine Dair" adlı risâlelerini zikreder (*Les théologiens byzantins et l'islam*, s. 85-86).

BİBLİYOGRAFYA :

Traité inédit de Théodore Abou-Qûrra (Abucara) sur l'existence de Dieu et la vraie religion (ed. L. Cheikho), Beyrouth 1912; A.-T. Khouury, *Les théologiens byzantins et l'islam*, Louvain 1969, s. 83-105; Fuat Aydın, "Harran Piskoposu Theodore Ebû Kurra ve İslam Anlayışı", *I. Uluslararası Katımlı Bilim Din ve Felsefe Tarihinde Harran Okulu Sempozyumu: 28-30 Nisan 2006* (haz. Ali Bakkal), Konya 2006, s. 215-226; S. H. Griffith, *The Church in the Shadow of the Mosque: Christians and Muslims in the World of Islam*, Princeton 2008, s. 60-64; a.mlf., "Some Unpublished Arabic Sayings Attributed to Theodore Abu Qurrah", *Le Museon*, XCII, Louvain 1979, s. 29-35; a.mlf., "Muslim and Church Councils: The Apology of Theodore Abû Qurrah", *Studia Patristica*, XXV, Leuven 1993, s. 270-300; a.mlf., "The View of Islam from the Monasteries of Palestine in the Early 'Abbasid Period: Theodore Abu Qurrah and the Summa Theologiae Arabica", *Islam and Christian-Muslim Relations*, VII/1, Oxfordshire 1996, s. 9-28; a.mlf., "Byzantium and the Christians in the World of Islam: Constantinople and the Church of the Holy Land in the Ninth Century", *Medieval Encounters*, III/3, Leiden 1997, s. 231-265; I. Dick, "Un continu-ateur arabe de Saint Jean Damascene, Théodore Abuqurra, évêque melkite de Harran", *Proche orient chrétien*, XII, Jérusalem 1962, s. 209-223, 319-332; a.mlf., "La discussion d'Abu Qurra avec les ulémas musulmans devant le calife al-Ma'mun", *Parole de l'orient*, XVI, Beyrouth 1991, s. 107-113; A. Guillaume, "Theodore Abu Qurra as Apologist", *MW*, XV/1 (1966), s. 42-51; J. C. Lamoreaux, "The Biography of Theodore Abu Qurra Revisited", *Dumbarton Oaks Papers*, LVI, Washington 2002, s. 25-40; Edûnis el-Akrat, "Tâv-dûrûs, Ebû Kurre", *MV.AU*, IV, 371-376; Fâyiz Ferîcât, "Sâvdûrs, Ebû Kurre", *el-Meussû'atü'l-'Arabîyye*, Dimaşk 1998, I, 133.

İSMAİL TAŞPINAR

THOMSEN, Vilhelm

(1842-1927)

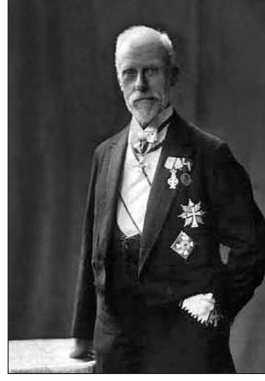
Danimarkalı dil bilimci, Türkolog.

Vilhelm Ludvig Peter Thomsen 25 Ocak 1842'de Kopenhag'da doğdu. 1859'da babasının isteğiyle Kopenhag İlahiyat Fakültesi'ne kaydolduysa da kısa süre içinde Filoloji Fakültesi'ne geçti. Johan Nicolai Madvig, Westergaard, C. W. Smith ve Lyngby gibi döneminin önde gelen bilim adamlarından dil, dil bilimi ve filoloji dersleri aldı. Küçük yaşta başladığı dil öğreniminde özel ilgisi ve yeteneği sayesinde Sanskritçe, Grekçe, Latince, Arapça, İspanyolca, Rusça, Fince ve Macarca dahil on altı dil öğrendi. Hint-Avrupa dilleriyle uğraştı, Dan diyalektoloji sözlüğünün yazımına katkıda

bulundu. Araştırmalarını daha çok karşılaştırmalı dil bilimi alanında yaptı. Macar dilleri konusunu işlediği ilk bilimsel çalışmasını yayımladıktan sonra ("Det magyarske sprog og dets stammeslaegtskab", *Tidskrift for philologi og paedagogik Aargang*, VII [Kobenhavn 1867], s. 149-174) Finlandiya'ya gitti. Burada Fin dili üzerine hazırladığı teziyle (*Den gotiske sprogklassens Indflydelse paa den finske. En Sproghistorisk undersogelse* [Kobenhavn 1869]) doktor unvanını aldı; eserin Almanca tercümesiyle de (*Über den einfluss der germanischen Sprachen auf die finnisch-lappischen* [Halle 1870, 1967]) Berlin Bilimler Akademisi Sever Bopp ödülünü kazandı. 1869-1870 yıllarında Güneydoğu Avrupa'yı dolaşarak Slav ve Romen dilleri üzerinde araştırmalar yapan Thomsen, İtalya ve Fransa'ya uğradı, ardından ülkesine döndü. Bir süre lise öğretmenliği yaptı; 1871'de Kopenhag Üniversitesi'nde karşılaştırmalı dil bilimi dersleri vermeye başladı; 1875'te doçent oldu. 1876'da daha sonra başkanlığını yürüteceği (1909) Danimarka Bilimler Akademisi'ne üye seçildi. 1887'de profesörlüğe yükseldi. 1913'te emekliye ayrıldı; 12 Mayıs 1927'de Kopenhag yakınlarındaki Valby'de öldü.

Türkoloji tarihine Orhon yazıtları üzerine yaptığı çalışmalarla geçen Thomsen, Orhon ve Yenisey ırmaklarının kıyısındaki yazılı taşların dilini çözerek bunların Türkler'den kaldığını ispatlamış ve 15 Aralık 1893'te bunu bir bildiriyle açıklamıştır. Bildiriyi ertesi yıl yayımladıktan sonra ("Déciffrement des inscriptions de l'Orkhon et l'Yenissei: Notice préliminaire", *Bulletin*, Kopenhag 1894) Çin ve Bizans kaynaklarını derinlemesine inceleyip 1896'da Orhon yazıtlarının tamamını kitap halinde bir araya getirmiştir. Öğrencilerinden Kurt Wulf'la birlikte Yenisey yazıtlarıyla ilgili araştırmalar da yapmış, fakat bunlar yayımlanamamıştır. Thomsen, Vilhelm Grønbech ve oğlu Kaare Grønbech gibi önemli öğrenciler yetiştirmiştir. Alman dilcilerinden Willy Bang Kaup'un Germanistik alanından Türkoloji'ye geçmesinde de onun çalışmaları etkili olmuştur. Danimarka kralının "elefan madalyası", Osmanlı Padişahı V. Mehmed Reşad'ın birinci rütbeden "Mecidi nişanı" verdiği, adına biri doktorasının yirmi beşinci, diğerleri doğumunun yetmişinci yıl dönümü münasebetiyle üç armağan kitabın yayımlanıp (*Festschrift til Vilhelm Thomsen fra disciple*, Kopenhag 1894; *Festschrift Vilhelm Thomsen*, Leipzig 1912; *Studien ... Vilhelm Thomsen zum 70. Geburtstag gevidmet*, Helsingfors 1912)

Vilhelm
Thomsen

sekseninci yıl dönümü için başlıca yazıları tekrar basılan Thomsen'in hayatı ve çalışmaları üzerine çeşitli yayımlar yapılmıştır. Thomsen'in çalışmaları toplu olarak *Samlede Afhandlinger* adıyla neşredilmiştir (I-IV, Kobenhavn-Kristiania 1919-1931). Külliyyatın III. cildi hemen tamamen Türkoloji alanındaki eserlerinden oluşmaktadır.

Türkoloji'yle İlgili Eserleri. 1. *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées par Vilhelm Thomsen* (Helsingfors 1896). Macar-Fin Derneği'nin neşrettiği Orhon yazıtlarının anlatıldığı eserde Göktürk alfabesi, I ve II. yazıtların çeviriyazıları, Fransızca'ları, notlar, düzeltmeler ve dizin bulunmaktadır (Türkçe çevirisi için bk. bibl. s. 19-302). 2. "Sur le système des consonnes dans la langue ouïgoure" (*KSz*, II [1901], s. 241-259). Makalede W. Radloff'un *Kutadgu Bilig*'deki (St. Petersburg 1890) yanlışları da düzeltilmektedir. 3. "Ein Blatt in Turkischer Runen Schrift aus Turfan" (*Sitzungsberichte der Berliner Akademie der Wissenschaften*, 1910, s. 296-306). 4. *Turcica, Etudes concernant l'interprétation des inscriptions turques de la Mongolie et de la Sibirie* (Helsingfors 1916). Thomsen bu çalışmasında Orhon ve Yenisey yazıtlarıyla ilgili son görüşlerine yer vermiş, W. Radloff'un aynı konuda yaptığı yayının (*Die Alttürkischen Inschriften der Mongolei*, 1895) okuma ve anlamlandırma yanlışlarına dikkat çekerek Tonyukuk I-II yazıtlarıyla ilgili yeni öneriler getirmiştir. Büyük ilgi uyandıran eser Willy Bang Kaup, C. Brockelmann, Gyula Németh gibi Türkologlar tarafından değerlendirme makalelerinde ele alınmıştır. 5. *Une inscription de la trouvaille d'or Nagy-Szent-Miklos (Hongrie)* (Kobenhavn 1917). Macaristan'da bulunan bir Peçenek kitâbesiyle ilgilidir. 6. "Grammel-tyrkiske indskrifte fra Mongoliet i oversatteelseog med indledning" (*Samlede Afhandlinger*, III [Kobenhavn 1922], s. 465-516). Eski Türk

yazıtları gözden geçirilerek hazırlanan çalışmada Göktürk tarihine dair bilgilerle yazıtların Danca çevirisi bulunmaktadır. Bu çeviri Ragıp Hulusi (Özden) tarafından Almanca'sından Türkçe'ye tercüme edilmiştir ("Moğolistan'daki Türkçe Kitabeler", *TM*, III [1935], s. 81-118). 7. "Aus Ostturkistans Vergangenheit" (*ÜAJ*, V [1925], s. 1-24) (Türkçe'si: Köprülüzâde Ahmed Cermal, "Şarkî Türkistan'ın Mâzisine Dâir", *TM*, II [1928], s. 33-59).

BİBLİYOGRAFYA :

V. Thomsen, *Orhon Yazıtları Araştırmaları* (trc. Vedat Köken), Ankara 2002; A. Dilaçar, *Thomsen*, Ankara 1963; a.m.f., "İskandinav Yurtlarında Türkoloji", *TDL*, XXVII/257 (1973), s. 377-381; Hasan Eren, *Türklük Bilimi Sözlüğü I: Yabancı Türkologlar*, Ankara 1998, s. 315; a.m.f., "Thomsen, Vilhelm Ludvig Peter", *TA*, XXXI, 174-175; Sten Konow, "Obituary Notices Vilhelm Thomsen", *JRAS* (1927), tür.yer.; K. Wulf, "Vilhelm Thomsen 25. Jan. 1842-12. Mai 1927", *Arkiv för nordisk filologi*, XLVI, Lund 1930, s. 81-104; Abdülkadir İnan, "Vilhelm Thomsen", *Türk Dili Belleten*, sy. 18-20, Ankara 1943, s. 86-87; Erhan Aydın, "Vilhelm Thomsen'in Sözlüğü", *İlmi Araştırmalar*, sy. 17, İstanbul 2004, s. 69-70; Zeynep Korkmaz, "Vilhelm Ludvig Peter Thomsen'in Hayatı ve Türklük Bilimine Hizmeti", *TK*, XXXII/369 (1994), s.1-12; a.m.f., "Vilhelm Ludvig Peter Thomsen (Hayatı ve Türklük Bilimine Hizmeti)", *TDAY Belleten 1993*, Ankara 1995, s. 1-11; Cemal Kurnaz, "Vilhelm Thomsen'e Mecidi Nişanı Verilmesi", a.e., s. 13-20; Çetin Cumagulov, "Vilhelm Thomsen'in Çalışmaları ve Kırgızistan'da Bulunan Göktürk Yazıtları", a.e., s. 99-114.

A. Azmi BİLGİN

TİBÂK

(bk. TEZAT).

TIBB-I NEBEVİ

(الطب النبوي)

Hız Peygamber'in
sağlıkla ilgili değerlendirme
ve tavsiyeleri,
bunlar üzerine oluşan literatür.

Tıbb-ı nebevî tabiri, hastalıkların tedavisi ve sağlığın korunması hakkında Resûl-i Ekrem'den nakledilen hadislerle bunlara dair literatürü ifade eder. Bu literatüre dahil eserlerde hadislerin yanında âyetlere ve kadim dönemden başlayarak çeşitli devirlerde yaşamış hekimlerin görüşlerine de yer verildiği halde daha çok ilgili hadisler ele alınarak incelendiği için bu saha "et-tıbbü'n-nebevî" şeklinde anılmıştır. Bugünkü bilim tarihçileri, İslâm dünyasında tarih boyunca gelişmiş tıp ilmini